

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:38
sssjournal.com

pp.3501-3512
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 03/05/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 20/07/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 20.07.2019

ABDURRAHMAN HÂLİS KERKÛKÎ DÎVÂNÎ'NDA BULUNAN FARŞÇA GAZELLER

THE PERSIAN GHAZELS IN ABDURRAHMAN KHALIS KIRKUKI'S DÎVÂN

Prof. Dr. İsa ÇELİK

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Erzurum/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0051-1807>

Ömer NECÂTÎ

Tasavvuf Tarihi Araştırmacısı

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1182-2301>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1597>

Reference : Çelik, İ. & Necati, Ö. (2019). "Abdurrahman Hâlis Kerkûkî Dîvânî'nda Bulunan Farsça Gazeller", International Social Sciences Studies Journal, 5(38): 3501-3512.

ÖZ

Abdurrahman Hâlis (v. 1275/1858) Dîvânında bulunan Farsça gazeller ilâhî aşkı anlatır. Tasavvufun en ince nüktelerinin edebî sanatlarla dile getirildiği gazellerde, *wahdet* fikri işlenmekte, benlikten arınılarak, Hakk'ın aşkında yok olma halleri dile getirilmektedir. Abdurrahman Hâlis Kerkûkî Dîvânında, 27 Farsça gazel bulunmaktadır. Farsça gazellerde işlenen konular esâs itibarı ile aynıdır. Hepsinde ilâhî aşk ve vahdet fikri anlatılır. Tasavvuf edebiyâtının şaheserleri arasında yer alan gazeller, ilâhî aşk deryâsına dalan Hak yolu yolcularının hallerinden sırlar vermektedir. Farsça gazellerinden birkaç tanesi Şeyh Safvet'in çıkardığı Tasavvuf Ceridesinde yayımlanmıştır. Abdurrahman Hâlis Kerkûkî, gazellerinde, tasavvuf yolunun ana kaynaklarına da vurgu yapmıştır. Bu temaları, İmam Aliyyü'l-Murtezâ ve Abdulkâdir Geylânî'ye yazdığı gazellerdeki şu mısralarda görmek mümkündür. "Necef'in âlemi süsleyip aydınlatan güneşi doğmadan, varlık karanlıklarından kurtulmak zordur. Eğer bir kişi Necef deryâsının suyunun feyzinden bir damla içerse, Hızır gibi ebedî hayat bulur." "Onun hüküm ayı, sonsuza dek, tutulmaz. Çünkü o ay, ışığını, yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed Aleyhisselâm'a has olan güneşten almaktadır." Bu çalışma, Abdurrahman Hâlis Dîvânı'ndaki Farsça gazellerin Türkçe tercümesi ve Hâlis'in hayatına dair bilgiler ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Kâdiriyye, Hâlis, Dîvân, Farsça, Gazel.

ABSTRACT

The Persian ghazels in Abdurrahmân Khalis's (1275/1858) Dîvân explain divine love. In the ghazels where the thinnest subjects of Sufism are articulated with literary arts, the self-purification, the states of extinction in the love of God and *wahdet* idea are processed. There are 27 Persian ghazels in Abdurrahman Hâlis Kerkûkî's Dîvân. The subjects covered in Persian ghazals are the same as the original. In all, the idea of divine love and *wahdet* is told. The ghazals among the masterpieces of Sufi literacy give secrets from the cases of the *Hakk* path passengers who plunged into the divine love sea. Several of the Persian ghazals were published in the *Sufism Magazine* by Sheikh Safvet. Abdurrahman Hâlis Kerkûkî, emphasized the main sources of Sufism in his ghazals. It is possible to see these themes in the verses of the ghazals written for İmam Aliyyü'l-Murtezâ and Abdulkâdir Geylânî. "It is difficult to get out of the darkness of being, without the sun of Najaf shining up and illuminating the world. If a person drinks a drop of the water of the Najaf's river, he will find endless life." "His judgment moon is not get forever. Because that moon takes its light from the sun of Muhammed Aleyhisselam who is the most auspicious of the creatures." This study is the Turkish translation of the ghazels in the Khalis's Dîvân.

Key Words: Sufism, Qadiriyya, Khalis, Dîvân, Persian, Lyric poetry.

1. GİRİŞ

Büyük mutasavvıf, edîp Ziyâeddîn Abdurrahmân Hâlis (k.s.), 1212 yılında, Kerkûk'te doğmuş 1275 yılında aynı yerde vefât etmiştir. Kâdiriyye yolunda Hâlisîyye kolunun sâhibidir.

Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî'nin (k.s.) tercümesini yaptığımız Farsça Gazelleri, Celâleddîn-i Rûmî'nin (k.s.), Mesnevisi'nin özü mahiyetinde olan ve çok derin tasavvufî mânâlar içeren ilk 18 beytine nazmen

yaptığı *Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adlı eseri ile birlikte, eski Bağdat Vâlisi Reşid Paşa'nın oğlu Rüşdi Bey mârifeti ile İstanbul Rızâ Efendi Matbaasında, 1284 yılı Zilhicce ayında basılmıştır. Kitabın 26-56. sayfaları arasında yer alan gazeller, Hacı Molla Sâdık'ın oğlu Muhammed Ali'nin ta'lik yazısı ile yazılmıştır. Tercümemizde, müteber tasavvufi eserlerden de faydalanarak tasavvufi terimler için en uygun ve en kısa Türkçe anlamların verilmesine gayret sarfedilmiştir.

Dîvânda, tercümemize konu manzumelerin ikisi *sâkinâme*, yirmi beşi *gazel* olarak adlandırılmıştır. Dîvânda bulunan Türkçe şiirler ve Farsça rubâilerin tercümesi daha önce yayınlanmıştır. (Çelik, İ., Necâtî, Ö. 2019, 82-133.).

Dîvân'ın diğer bölümü olan Tahmisler ise yayına hazırlanmaktadır. Farsça gazeller, tasavvufi konuların en dakik olanlarını dile getiren aşk ve heyecan dolu mısralardan oluşmaktadır. Gazellerde, özellikle vahdet fikri vurgulanmış, kâinatın, gerçekte kayda değer bir varlığının olmadığı, bütün mükevvenâtın, Hakk'ın varlığına şehâdet ettikleri ve ilâhî tecellilerin aynası hükmünde olduğu belirtilmiştir.

Hakk'ın tecellileri bir güneş gibidir. Güneş doğunca geceleyin gökyüzünde parıldayan yıldızların yok olup, gözden kayboluşu ve semâda güneşten başka hiçbir şeyin göze görünmeşi gibi, ârifin gönlünde Hakk'ın varlığının tecellileri güneş misâli zuhûr edince, onun gözüne artık yıldızlar misâli olan mükevvenâtın varlığı görünmez olur, yok hükmüne girer. Ârif her yerde her zerrede Hakk'ın tecellisini müşâhede eder. Hak'tan gayrısı her ne varsa, kendi varlığı ve benliği dahî onun nazarında bir hiç olur. Hakk'ın aşkında ve varlığında yok olur. Gözü sevgilisinden başka hiçbir şey görmez. Kalbinde sevgiliden başka hiçbir varlık kalmaz. Sevgilinin aşkı onu çepeçevre kuşatmıştır. Gece gündüz o aşk ile yanıp tutuşmaktadır. *Abdurrahmân Hâlis (k.s.)*, aşk ehli bir velidir. Muhyiddîn-i Arabî'nin (k.s.) *vahdet* fikrinin izlerine, onun bütün şiirlerinde rastlamak mümkündür.

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin (k.s.), *Dîvânı'ndaki* Farsça gazellerin Türkçe tercümesini yaptığımız bu çalışmamızda, *Ömer Necâtî'nin* basıma hazırlanmış olan *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân Tercümesi*, *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi*, *eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.)*, *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi Metni ve Tasavvuf Edebiyatı* adlı eserlerinden de önemli ölçüde istifade edilmiştir.

Gazellerde geçen *cânan*, *sevgili* gibi terimler, sâlikin bulunduğu mânevî makama göre *mürşid-i kâmil*, *Rasûlullah (a.s.)* ve *Hakk Teâlâ* ve *Tekaddes Hazretleri* için kullanılmıştır. *Aşk şarâbı*, ilâhî füyûzâtı, *sâki*, o füyûzâtı Hak yolcularının gönlüne döken mürşid-i kâmilî, *mevhâne*, mürşid-i kâmil'in dergâhının mecâzi olarak ifâdeleridir.

“Gayb ilimlerinin gizli mânaları, izzet perdesi ile örtülü bulunduğuna binâen, tasavvuf yolunda gidenlerin kudsi sırlarını akıllara telkin edebilmek ve yaklaştırabilmek için, sûfiyye hazerâtı, hislerle anlaşılabilen şeylere delâlet eden ve bilinen lafızlar ile gizli mânalar arasında tenâsübe riâyetle husûsi işaretleri tedvîn eylemişlerdir. Aşağıdaki kavramlar, *Şemsüddîn-i Tebrîzî*, *Mahmûd Şebüsterî* ve *Hâfız Şîrazî* gibi eâzım-ı sûfiyyenin kudsi eserlerindeki aslî maksadın anlaşılmasına hizmet etmesi cihetinden, sûfiyye kitaplarından iktibâs edilmiştir:

Bâzu: Sâlikin ilahî cezbelerden kuvvet bulması.

Bülbül: Aşık.

Cevgân: Kaza ve kader.

Çeşm: Murâkabât-ı İlâhiyeye nazar.

Dest: Vahdâniyetin âsârından tecellî eden tasarrufât-ı ulviye.

Destâr: Âsâr-ı sun'-ı ilahîye.

Deyr: Halveti talep etmek.

Ebrû: Makam-ı kurb ile talibin maksadı.

Gamze: İstiğnâ, serzeniş.

Gül: Şâhid-ı hakîki.

Gülistân: Müşâhede mahalli.

Harâbât: Tevhîd-i mahz, beşerî özelliklerden kurtuluş.

Kalem: Kaza ve kaderin cereyân ahkâmı.

Kûy: Teslim ve inkıyâd.

Meyhâne: Dergâh, aşkın pazarı, aşkın pazarında aşkı neşr eylemek.

Müjgân: Vârid-i kahr.

Nefs: Ehl-i îmânın sebab-i câvidanisi olan rûh-i kudsiyan.

Pîr-i Mugan: Mürşid-i kâmil.

Reftâr: Rif'at ve ulvî mertebeler.

Ruh: Tecellî-i Cemâl-i İlahî.

Şarap: Aşk ve muhabbet.

Zühd: Mâsivâya muhabbeti terk etmek.

Zülf: Tecellî-i Celâl-i İlahî.

Zünnâr: Hizmeti akd ü iltizâm etmek.” (Çelik, İ., Necâtî, Ö. (2019); Necâtî, 1985b, 84.)

Osmanlı şeyhu'l-İslâmlarından *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi, Tasavvuf Cerîdesi*'nde, *Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî*'nin (k.s.) biyografisini vecîz bir şekilde kaleme almıştır: “*Şeyh Ahmed Tâlibânî*’nin oğlu olan *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*, 1212 târihinde, *Kerkûk Kasabası*’nda, madde âleminin şerefini artırmış, 63 yıl yaşadıktan sonra değerli bir misâfiri olarak bulunduğu şu geçici dünyâya, 1275 târihinde vedâ ederek, yüce cennetlere giriş kapısı olarak kabul ettikleri, hakikat feyizlerinin yeri olan dergâhında toprağa verilmiştir. Bu tasavvuf yolu silsilesinin kurucusu, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*’nin şerefli cedleri, *Tâlibânî Şeyh Mahmûd Hazretleri*’dir ki, yaşadığı asrın kutuplarından olan *Hintli Şeyh Ahmed*’den feyz almış tasavvuf yolunun tanınmış büyüklerindedir. Adı geçen aile, aslen *Zengine* aşiretinin reislerinden buldukları halde *Kerkûk*’e bağlı *Tâlibân* köyünde oturmuş olduklarından dolayı *Tâlibânî* şöhretiyle tanınmışlardır.

Şeyh Abdurrahmân Hazretleri, nûru bütün âleme yayılan, *Hazret-i Muhammed’e (s.a.v.)* ait özelliklerden tam anlamıyla pay sâhibi olan kâmil ve âriflerden olması sebebiyle, sûfilerin yüksek ve derin düşüncelerine daldıkları zaman, gayretinin büyüklüğü ve mânevî halleri o kadar yücelirdi ki, lâhut âlemine ait hakikatleri anlatan lisanları, “*Ben öyle bir kuşum ki benim ötüşüm, her akşam ve seher vakti arşın dâmından gelir*” diyerek, âriflere yakışan bir övünme ile şakır, bir olgunluk derecesine ve bir yüce makama yükselirdi. Dostları ile bir mecliste sohbet esnâsında dahî, o kadar hoşgörülü, tatlı dilli, düzgün ve açık lisanlı olur, fikir ve vicdân hürriyetine o kadar sâhip bulunurdu ki, “*Ey Urfi! İyi ve kötü insanlarla öyle yaşa ki öldükten sonra, Müslüman seni zemzemle yikasın, Hintli ise seni yaksın*” ahlâk kuralını benimsediği her hâl ve davranışından anlaşılırdı.

Her sabah ve akşam, hakikat yolunun dergâhının sofrasında, ihsânlardan kismetini alan birkaç yüz fakîrin arasında, Müslümân olmayan milletlerden dahî, birçok ihtiyaç sâhibi bulunurdu. Hattâ bir gün o fakîrlerin arasında bulunan bir Mecûsi gezginin, kendisine ait dînî töreni, dergâhın içinde yerine getirdiği, şeyhin bazı bağlıları tarafından görülerek, hakkında, dergâhtan kovma ve azarlama gibi bir işe girişilmişse de, *Şeyh Abdurrahmân Hazretleri* buna engel olmuştur. “*İfâdelerimiz çeşitli, senin hüsnün ise tektir. Hepsî, bu cemale işâret ediyor.*” Hele soyluluk ve el açıklığında, “*Nazar sahiplerinin yanında, Süleymân’ın mülkü hiçtir, belki Süleymân, mülkten âzâde olan kişidir*” sözlerine tam uygun olup, onun yanında dünya ile ilgili mal ve süslerin zerre kadar üstünlüğü ve değeri yoktu. Çok kereler, iyilik ve bağış eteğini arayıp bulma ümidi ile, yüksek huzurlarına yüz süren ihtiyaç sahiplerine verecek para bulunmadığı zamanlar, dünyaya ilgisine sebep olarak gördüğü elbiseden bile vazgeçerek bağış buyurlardı.

Bulduğu, Hakk’ı bilme yolunun süslenme sebebi ve belki de tamamlayıcısı olan şiir sanatında dahî, son derece güçlü idi. Şiirlerinin toplandığı, *Hâlis Dîvânı* adlı kitabın okunup incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, şiir sanatında en çok, *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*, *Nur Ali* ve *Mağribî* gibi tasavvuf ehli şairlerin en büyüklerinin tuttıkları yola bağlı kalmayı daha çok tercih etmiş olduklarından dolayı, inciler saçan şiirleri baştan başa hakikatın manevî hazzı ile doludur. Bereket ve mutluluk sebebi olsun diye o nefis şiirlerinden birkaç mısra aşağıda verilmiştir:

Her nereye baksam, gerçek maksadım senin yüzündür, fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde senin hâyâlinden başka bir şey bulamam. Hangi toprağa ibâdet maksâdıyla alnımı koysam, taptığım ve maksâdım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin, ister Mescid-i Aksa’da, isterse, Deyr-i ruhbanda olayım.

Bağdat’taki tekkesinde dünyadan göçen ve Osmanlıca’da *Nefî*, Farsça’da *Firdevsî* ve *Kâânî* gibi usta şairlerin şiir sanatındaki güç ve kuvvetlerini, eserlerinde hakkı ile göstermeyi başarmış olan meşhûr şâir *Şeyh Rızâ Efendi, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*’nin şerefli oğullarındandır. *Hazret-i Pîr*’in güzel söz söyleme sanatı, rahmetli *Şeyh Rızâ Efendi*’ye geçtiği gibi, fazilet ve irşâd makamı da çocuklarının yaşça ve

faziletçe büyüğü ve en olgunu olan *Şeyh Ali Efendi Hazretleri*'ne nasîp olmuştur. “*Muhakkak bu yavru da o aslandandır.*”

Şiir söyleyişindeki âşıklara ait incelik ve hoşgörölü güzelliği ile edebiyatçıları gerçekten kendisine âşık etmiş olan ikinci oğlu rahmetli *Şeyh Abdulkâdir Efendi, Hazret-i Pîr*'in dünyâ işlerine karşı hoşgörüsünün biricik temsilcisidir dense yeri vardır. Kısaca sözü, insanlık kitâbının hangi bir sayfasına getirirsek, *Şeyh Abdurrahmân Hazretleri*'nin sıfatlanmış oldukları ahlâkla ilgili faziletlerini, hakkı ile açıklayabilmek imkânsız olması nedeniyle, kendilerinin hakikat âleminin ne kadar büyük bir kâmil eri olduğunu anlayabilmek için, zamanın âlimlerinin en ileride bulunanlarından ve edebiyatçıların en büyüklerinden bulunan *Berzençli Kâdi Hüseyin*'in, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri* hakkında görüş ve duygularını açıklayıcı olmak üzere, *Kerkük*'ten *Süleymâniye*'ye yazıp düşüncelerini güzel ve noksansız bir şekilde dile getirdiği mektûbunun şu paragrafını delil olarak sunuyorum: *Gördüğümüzü Gördük! Tekkenin baş köşesinde bir pîr oturuyordu. Dervişlik makâmında sanki bir emîr idi. Cemâlinde bir ışık saçılmış, yanındakiler o nûrla aydınlanmışlardı. O, baştan ayağa, Zühre yıldızı gibi nûrdur, sanki bütün sürûrun özü odur. Derdi olan, eğer yüzünü görse, can ü gönülden sevince gark olur. Ay elinde bir kâse, onun benlerinden ışığını alıyor. Bugün dost düşmân nezdinde ortaya çıktı ki, tâliplerin şeyhidir O.* (Çelik, İ., Necâtî, Ö. (2019); Necâtî, Ö. 1985a)

2. GAZELLER

2.1.

Yâ Rabbi! Her bir zerrede senin cemâlinin nûru parlıyor. Senin birlik denizin, her bir damlanın özünde saklıdır. Güzelliğinin şimşeginden Leylâ'nın yüzüne bir parıltı doğdu. Şimşek *Mecnûn*'a vurdu. Ve *Mecnûn*, senin sevdândan mecnûn oldu. Gönül sâhipleri arasında bu heyecân, bu kavga nedir? Her kimi ki görürüm, kendinden geçmiş bir halde senin sahran yönüne gider. Varlık âleminde, o kadar çok tecellî ediyorsun ki, senin cemâline, baş ve akıl gözü güç getiremez. Hankâh ve medresede senin heyecân ve coşkunluğundan başka bir şey yok. Mescîd ve dergâhta senin kavgandan başka bir şey bulunmaz. Cisim arzında ve rûh semâsında senin meskenin olmadı, Ben hayretteyim ki, gönül nasıl senin yerin oldu. Şeydâ *Hâlis*, senin aşkından, bugün mest olmadı, ezelde mest olup senin âşıkın oldu ve insanlar tarafından ayıplandı. (el-Kerkûkî, 1284: 26; Necâtî, 1985b: 18)

2.2.

Ey kardeş! Sen bir an, benlik gözünü, kendini beğenme ve kibir perdesinden pâk eyle! Allah Teâlâ'nın vücûd nûrunun her yerde olduğunu gör. O nûr, her taraftan sana akseder. Gözünü aç ve ondan başkasının varlık sahibi olmadığını gör! İç âlemde ve kâinata tecellî eden, ezeli şâhid olan Allah Teâlâ'nın cemâlinde başkası değildir. Onun tecellîleri birbiri ardınca gelir amma, o tecellîlerde tekrarlanma düşünülemez, o her ân ayrı bir oluştadır. O bu görünen âlemde öyle tecellî eder ki, tecellînin eserlerinin çokluğu sebebiyle, aslında bir olan şey, yüzlerce şey hâline geldi. Bu sebepten oldu ki O'nun tek olan varlığının tecellisi, bizim gözümüze çok göründü. Yoksa, *Hâlis*'in gözünde binlerce sayılı şeyler, 'bir'den başka değildir. (el-Kerkûkî, 1284: 27; Necâtî, 1985b: 19)

2.3.

Yâ Rabbi! Cân kuşu, ayrılık bendinde, hasta ve elemlidir. Akıl, senin aşkından mecnûndur. Her kim ki, sana kavuşmanın yâdı iledir, senin gamından, gönül kanını içer. O kişiye müjde olsun ki, onun cânı, sırları idrâk edebilecek kadar Hakk'a yakınlaştı. Ey ayrılık karanlıklarında olan! Gözünü aç ve gör! Âlemin zerrelere baştan başa, nûrların doğuş yeridir. Yâ Rabbi! O kulak sağırdır ki, senin cemâlinin nûrünü hissedip duymadı. O göz kördür ki, senin didârından mahrûm oldu. Gönülünde sıdk ve safâ ile, sevgilinin mecnûnu olan kişiye, dostun rızâsından gayrısı olmaz. Ne hoş gönüldür ki, benlikten boşalmış, ilâhî feyz ile dolmuştur. Ne hoş baştır ki, sarığı ve ilmi ile kibirlenmez. Aşk şarâbının kadehini elinde taşır. *Hâlis*, seni arayıp bulmak için, pîrlerin dergâhında, hizmet halkasında, hırkayı yaktı. (el-Kerkûkî, 1284: 27-28; Necâtî, 1985b: 19)

2.4.

Ya Rabbi! Ne vakit Necef Sahrâsı'na yönelsem, Necef'in Seyyîdi olan *İmam Ali*'nin (r.a.) dergâhında murâdımı bulurum. Necef'in âlemi süsleyip aydınlatan güneşi doğmadan, varlık karanlıklarından kurtulmak zordur. Eğer bir kişi Necef deryâsının suyunun feyzinden bir damla içerse, *Hızır* gibi ebedî hayat bulur. O başa, cân fedâ olsun ki, aşk sevdâsı sebebiyle, Necef'i arzulamaktan ve onun zevkinden bir ân bile boş değildir. Necef'in yüce dergâhının toprağına baş koyan, matlûbundan nasıl mahrûm olur? *Hâlis*! Necef

sahasının bulunduğu yerde, *Hz. Ali'nin* (k.v.) yakınlığı ile şeydâ ve hayrette olduğum o an, ne sevinçli andır. (el-Kerkûkî, 1284: 28; Necâtî, 1985b: 20)

2.5.

Hak ki, onun sıfatlarının nûru, âlemde tecellî eder. O, güneştir ve bütün âlem onun için bir gölgedir. Güneş ve gölge, hakîkate tek bir şeydir. Misâlde her ne kadar farklı görünseler de. Lâkin her bir gölgede, bir renk ile tecellî eder. Birinde cemâlinin nûru zâhir oldu, diğerinde celâl. Ey dînî ilimlerde yüksek mevki sâhibi olan kişi! Sana bir iki nükte sormak isterim. Eğer varlık sahrâsında olan, senin vücûdunsa, Hakk'ın varlığı bu sahrânın neresinde? Varlıkta olan Hakkın kendisidir, ondan gayrısı hiçtir. Bu gizli şirke artık son ver, bu dedikoduyu kısa kes! *Hâlis*, gönülden ihlâs ile her dem şu nükteyi söyler ki: '*Kâinatta Hak'tan gayrısı yoktur, ondan başkası bir görünüş ve hayâldir.*' (el-Kerkûkî, 1284: 28-29; Necâtî, 1985b: 21)

2.6.

Ey Sevgili! Senin aşkının gamından, bütün gece tâ sehere kadar feryâd edip inliyorum, ciğer kanını içiyorum. Kâfidir ki, senin ayrılık çölünde şeydâ oldum. Her taş, gönülde mecnûnluğuma tesir etti. Ey sevgili! Beni miskîn eyleyen o cevrinin şerhi ve beyânı iki yüz senede sona ermez. Tâ ki vîrâne gönlümde senin gam hazinen makam tuttu, gerçekten gönül, yakut ve mücevherden daha renkli oldu. Ey akıllı ârif! Halktan uzaklaşıp Hakk'a doğru sefer et! Seferin sıkıntısını çekmezsen hazine bulunmaz. Yâ Rabbî! *Hâlis*, senin aşkıdan, cihân halkının ayıplamasına uğradı ve şimdiye dek senin mukaddes zâtının sevdâsından başka, gönlünde hiç bir şey taşımadı. (el-Kerkûkî, 1284: 29; Necâtî, 1985b: 22)

2.7.

Bizim sevgilimiz, nazardan gizli değildir. Ciğeri yanık âşıkların gözünde apaçıktır. Yâ Rabbî! Her nerede olsam senin cemâlinin ışığını görürüm. Güneşin yüzünün aydınlığı beyâna muhtaç değildir. Senin aşkının şarabından mest olan gilmâna meyl etmez. O kıyâmet sabahına kadar, senin cemâlinin seyircisidir. Seni fikretmeye, herkesin gönlü takat getiremez. Seni düşünmek, yürekleri parçalar. Ey *Hâlis*! Âşkın biçâre karanlık gönlünün ışığı, mürşîd-i kâmilin nazarının şuasındandır. (el-Kerkûkî, 1284: 29; Necâtî, 1985b: 26)

2.8.

Müslümanlar! Bu ne hâldir, kendi işimden hayretler içindeyim. Aşk yolundan başka bir yolda yürümüyorum. Hayret makamının tecellîleri içindeyim. Ne cem makamındayım ne fark makamında.. Bâzen şeydâ bir âşık bâzen da ayıplanan bir mecnûnum. Bazen güçsüz bir dervîş, bazen da devrânın sultânıyım. Tâ ki aşk şarâbını içtim, *fenâfillah* hâlim oldu. Başka hiçbir varlığım yok. Aşkta başka mezheb ve millet bilmiyorum. Ey zühd sâhibi! Bizi aşktan başka bir yola çağırma ki ben ilâhî aşk şarâbının mestiyim. Bundan başkasını bilmiyorum. Sır saklayan kuru zühdden tamamen boşaldım. Allah'a (c.c.) hamdolsun ki, aşk şarâbından çok bâdeler içtim. Ben vahdet dağında, *vahîd* sözünü tekrar ediyorum. Devrânın şâhi olsam da, hırka giysem de gam değil. Çünkü aşk perdeden zuhûr etti, cânımıza alem dikti. Hem o sultân tende teccellî etti ve hem de dîn ve îmânım oldu. İster aşkta yok olayım, ister dîn yolunda âbid olayım, beni ezel gününde böyle yaptılar, ben ne buyum ne oyum. Ne zaman ki Gavsü'l-Âzâm Abdulkâdir Geylânî'den (k.s.) feyz sana yâr oldu. Ey *Hâlis*! Sana, âlemde her an "*Sultânın dergâhının sâdik bekçisiyim*" sözünü yaymak lâyıktır. (el-Kerkûkî, 1284: 30; Necâtî, 1985b: 27)

2.9.

Ey didârı arzulayan bülbül, didâra kavuşma arzusunu bırakma! Kalbin neşe dolu, zevkin ferah olsun ki senin ateşin, âşıkları uyandırsın. Aşk semtinde, mest olanların hây u hüyları kalb sâhiplerini sırlara karşı uyanık kılar. Sohbet içinde, kâmil insana ne oldu ki, akıllı mest oldu, mest, uyanık hâle geldi. İlâhî aşk şarâbını dağıtan zât, o şarâbı kadehe dökünce, her iki âlem kendinden geçti, baygın ve süzgün hâle geldi. O cemâl, binlerce nakş ile heyecân dolu olarak sahrâda ve pazarda tecellî etti. Birisi aşktan sahrâyâ düştü, birisi alıcı olarak onun pâzârına gitti. *Hâlis*, ne zaman ki, onun güneşini zerrede buldu. O güneş sebebi ile dudağına mühr vurup duvar misâli sustu. (el-Kerkûkî, 1284: 30-31; Necâtî, 1985b: 28)

2.10.

Ey her zerrenin iç âleminde zuhûr eden nûr! Senin didârını gören göz, her yerde o didârı görmüştür. Senin zuhûrun, bütün varlık âleminde apaçıktır. Sadece körün bakışında açığa çıkmaz. Senin her şeyi kuşatan deryân, âleme öyle bir dalga vurdu ki, ikilik gözünde, sahrânın şekli açığa çıkıp göründü. Güneş tektir, onun aydınlığı ve parıltısı tektir, lâkin tecellî sebebiyle, onun nûru renksiz olandan, renk oluşturmuştur. Bu âlemde görünen her güzelliğe konulan tek bir güzelliiktir ve hepsi tek bir cemâlin tecellîsidir. Her yüzde

görünen, Mecnûn'un gözünden bakan, Laylâ'nın yanağında güzellikten yana görünen hep o tecellidir. Bu damla ve bu dalga ki âlem diye isimlendirildi, gerçekte deryânın özünden başka bir şey değildir. Her çokluk ki sonradan meydana geldi, önce ve son tek bir şeydir. *Hâlis*, Pîr Abdulkâdir Geylânî'nin (k.s.) yardımî sâyesinde, gönül aynasını aşk cilası ile cilâladı ki o gönül Mevlâ'nın tecellisinin ortaya çıktığı yer oldu. (el-Kerkûkî, 1284: 31; Necâtî, 1985b: 29)

2.11.

Gönülde makam tutan, aşk pâdişâhından başkası değildir. Onun cemâlinin nûru her zerrenin iç âleminde zuhûr etmiştir. Yâ Rabbî! Her kim ki benliğinden geçmedi, o, senin aşkının lezzetini bulmadı. Şu sebepten ki, ikilik, senin yakınlığından uzaklaştırır. Senin güzelliğinin ışığı da her kimde tecellî ederse, bütün âlemden, neşeyi ve sürûru terk eder. Senin aşkının şarâbı, bir kişinin gönlünü coşturursa, o kişi, aşkın verdiği sarhoşluk ve hâtıraların çokluğu sebebiyle sende yok olur. Bu aşk yolu, Allah Teâlâ'ya giden biricik yoldur. Benliğinden soyul, sudan karşıdan karşıya geçen ayağı, elbiseye ihtiyâç duymaz. Ey sâkî! Tâ ki, bana senin aşkını verdin, gönlüm, cennet ve hûriye arzu duymadı. Cân ve gönlün husûsî olan yerinde, aşk gizlice şöyle der: "*Kâinatta onun nûrundan başka parlayan yoktur.*" *Tur dağı* gibi olan gönül üzerine, ne zaman ki, dostun nûrlarının ışığı vurdu, *Hâlis*, *Tur dağı* gibi yandı, kül oldu. (el-Kerkûkî, 1284: 31-32; Necâtî, 1985b: 30)

2.12.

Burası, evliyâ burçlarının ayı olan Abdulkâdir Geylânî'nin (k.s.) makâmıdır. Burada, Hüdâ'nın Zâtı'nın kudret güneşinin nurları parlar. Abdulkâdir Geylânî'nin (k.s.) nefesinin, Hz. İsa (a.s.) gibi Rûhu'l-Kuds ile kuvvetlendirilmesi imkânsız değildir. Çünkü Abdulkâdir Geylânî (k.s.), Hz. Mustafâ Aleyhisselâm'ın dininin güçlendiricisi idi. Onun irşâd ışığı, imkân karanlığının gecesinde, Hak yolunun yolcularına, yol göstericidir. Onun hüküm ayı, sonsuza dek, tutulmaz. Çünkü o ay, ışığını, yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed Aleyhisselâm'a has olan güneşten almaktadır. O, açılan kudret elidir. Kuvveti, Kâdir olan Mevlâ'dandır. Onun elinin kabzasında, âlem kanatsız ve ayaksız serçe kuşu gibidir. Ne zaman ki onun güneşi, velâyet burcundan doğdu, her velînin keşif ayı, o güneşin ışığında *süha* yıldızı gibi kayboldu. Onun kerâmetleri tevâtür hâline ulaştığından, her kim ki onu inkâr ederse, enbiyâyı inkâr etmiş gibi olur. Onun fermânı karşısında, *Hâkan*, hâkir bir köledir. Onun ihsânının kapısında, *Kayser*, hâkir ve fakîrdir. Onun cömertlik sofrası her muhtâca açılmıştır. Onun himmetinin makâmı, şâhın ve yoksulun sığınacağı yerdir. Celâl tecellîsinin nûrlarına, onun rûhundan başkası tahammül edemez ki onun kuvveti, Mustafâ Aleyhisselâm'ın feyzindedir. Süt emme çağında oruçlu bulunması, akıl sâhipleri nezdinde, onun şânının yüceliğine, çok parlak bir delildir. Ey Pâdişâh! Senin lütf feyzini *Hâlis*'in gönlüne dök ki, O, bütün varlığı ile sizin dergâhınızın kölelerindedir. (el-Kerkûkî, 1284: 32-33; Necâtî, 1985b: 31)

2.13.

Ey sâkî! Bulut gül bahçesi üzerinde çadır kurmuş, aşk şarkısının mutribi, çeng ve rubâb ile bir araya gelmiş, yeryüzü, lâle ve gülden cennet misâli koku vermekte. Lâleden şebnem, gülden gülsuyu damlıyor. Vecd ve kaynama içindeki ârifler, feryâd ve figân içinde ilâhî aşk şarâbının bâdesini içiyorlar. Altundan yapılmış kupa, cemâlden nikâbı kaldırıyor. Âşıkların inleyişi, mutribin yanışı, neyin sesi, ihtiyârı gençlik halinde imiş gibi harekete getiriyor. Ey sâkî! Muhabbet kâsesini bizim için doldur! Bu vakitte, aşk şarâbının dolu kâsesini bize lutfetmeden daha güzel bir fırsat yok. Ey *Hâlis*! Bir kişi ki böyle bir zamanda aşk bâdesini içmedi, gerçi sureta insandır, lâkin hayvandan da aşığıdır. (el-Kerkûkî, 1284: 33; Necâtî, 1985b: 32)

2.14.

Ey sâkî! Bayramdır, bahar günüdür. Nehir kenarında her taraf güllerle bezenmiş, Nisan bulutları, yeşillikler üzerinde çadır gibi. Yâr, zümrüt taht üzerinde şâh gibi oturmuş. Mutrib, çeng, mugannî, hepsi coşmuş, kendinden geçmiş. İlâhî aşk şarâbının küpü kaynıyor. Cân sabırsız, hâtır kararsız. Câna cân katan ve hafif hafif esen rüzgâr, akıllıları mest ediyor. Ey sâkî! Aşk şarâbının kâsesini eline al, rindlerin meclisinden aşk bâdesi ver. Bîçare *Hâlis* için, aşk şarâbının son tortusunu getir! (el-Kerkûkî, 1284: 34; Necâtî, 1985b: 33)

2.15.

Gökyüzündeki güneşin yüzüne, nûr bahşeden kimdir? Güzellerin sûretinde tecellî eden kimdir? Bir güzel ki, ona her bakışta, bakanın gönlünü alır, bir renke götürür. Ârifin nezdinde, güzellerde görünen kimdir? Haddinden geçen her şey, zıddında akseder. O ki, zuhurâtının çokluğundan gizli görünmektedir. O kimdir? O ki, hem uzaktır ve hem de her zerreten daha yakındır, feleğin güneşi gibi, cihânda peydâ olan kimdir?

Her ne kadar onun nişânı yoksa da, o, nişân ile zuhûr eder ve nişânsız görünür, o kimdir? Leylâ ve Mecnûn'un sûreti, hayâlden başka bir şey değildir. Mecnûn'dan bakan ve Leylâ'da görünen kimdir? Ey *Hâlis!* Gözlerin *çokluk* tozu ile doludur, yoksa her yerde apaçık görünen kimdir? (el-Kerkûkî, 1284: 34; Necâtî, 1985b: 34)

2.16.

Kalbim, aşkın çokluğundan, kendinden geçti ve aşk yolunda önder oldu. Yâ Rabbî! Senin cemâlinin temennisinde çok gönül ehli, kerbelâ ehli gibi canlarını fedâ ettiler. Eğer senin heyecan ve coşkunun veren aşkın olmasaydı, sevenin kalbi gamla mübtelâ olmazdı. Ezelde senden uzak düştüm, kalbim senin aşkında yakınlık buldu. Eğer sevgilin sana gamze okunu vurursa, aşktan ve söylenenlerden korkma! Aşk gönülde parlamayınca, o gönül, tecellîye kâbiliyyetli olmaz. Sevenin gönlü nice belâlarla karşı karşıya kalır. *Hâlis* şu sebepten gamdadır ki, dost, muhibbin kalbini gamla imtihân eder. (el-Kerkûkî, 1284: 34-35; Necâtî, 1985b: 35)

2.17.

Aşk, yanan gönlümden, ben ve bizliği kaldırdı. Sonunda, insanların beni ayıplamasına sebep oldu. Ne zaman ki ayağımı aşkın derin ve çukur kuyusuna koydum, sevdâlı gönlüm için cünûndan başka bir nasîp kalmadı. Ney, nerede nağme vurur, kendi yoluna nasıl götürür? Neyzenin eli ve nefesi olmasa o makamda yol ve perde olmaz. İyi ve kötü, cünûn sahrasına, yol bulamazlar. Güzel ve çirkin orada birbirinin aynıdır. Senden başka, her yer ve mekân ve onda bulunan güzellerin bir itibârı yoktur. *Hâlis!* Her kim ki Yusuf'un gamına nefesini âşinâ ederse, O, iki âlemde vahşet ve yalnızlığı hissetmez. (el-Kerkûkî, 1284: 35; Necâtî, 1985b: 36)

2.18.

Ey sâlikin gönlünü, hüsnünün bilinmesi için binâ eden, uzaklığını, sevgi ve sadakatin belgesi ile yakınlaştıran! Keman kaşların, halkın gönlüne, kazara, kirpikten çok oklar attı. Bu dert ile inlersem hiç şaşırtıcı olmaz, bu tabiblerin devâsını bilmediği bir derttir. Sonunda senin aşkından serkeşte ve şeydâ oldum. Başsız ayaksız cezbede olan beni idrâk eyle! *Hâlis*, sen eğer dost talebinde sâlik isen, safâ sâhiplerinin eteğini elden bırakma! (el-Kerkûkî, 1284: 35; Necâtî, 1985b: 37)

2.19.

Ey göz! Benlik perdesini yırt ve bak! Sevgilinin her yerde apaçık olan tecellîsini gör! Sevgilinin cemâlinin ışığı her yerde tecellî eder. Bu varlık âleminde içinde onun tecellîsinde fark yoktur. Varlık karanlığından daha ne zamana kadar dışarı çıkmayacaksın? Varlık karanlığından dışarı çık ki, her yerde nûrların ışığını görebilesin. İmkân tozları, gönül aynasının saflığını kaplamaz ise sevgilinin cemâlini şüphesiz nefsinde görürsün. Aşkımın gayreti, dilimi, onun sırlarının şerhinden alıkoydu, yoksa onun sırlarını her yerde açıklardım. Âşık her nerede, dünyâ evine bakışını çevirse, kapıyı ve duvarı görmez, sadece sevgilisini görür. Ey *Hâlis!* Gözyaşı ve perişanlık ile feryâd eyle ki dost, efkârlı gönlü ve yaş dolu gözü dost edinir. (el-Kerkûkî, 1284: 36; Necâtî, 1985b: 38)

2.20.

Sevgilinin tecellîsi âşıkların gözüne saklı değildir, Lâkin onun, halka izhârı, izin verilen bir şey değildir. Âşıklara, her zerrenin yüzü, bir *Tûr Dağı* olur. Sevgilinin güzelliğinin tecellî mekânı, sadece *Tur Dağına* mahsûs değildir. Onun Zâtı ve sıfatı, güneş ve aydınlığı gibidir. Her ne kadar kendi uzaksa da, onun aydınlığı uzak değildir. Aşkın sırrı, vîrâne gönülde karar kılar. Gizli hazîne, mâmûr bir hânede bulunacak değildir. Sevgilinin yolunda, çok âşıklar canlarını kaybetti. Onun yoluna baş koyan, tek başına galip gelici değildir. Onun aşkının şarâbından her kim ki bir damla içer, gılmanların yanağına ve hûrilerin güzelliğine iltifât edici değildir. *Hâlis*, kendi kendine cân ve cânân arasında perdedir, yoksa ne onun sevgilisi cânandan ve ne de onun cânı sevgiliden uzak değildir. (el-Kerkûkî, 1284: 36-37; Necâtî, 1985b: 39)

2.21.

Cânânım, nikâbımı düşürmemiş olduğu halde zâviyesinden dışarı çıktı. Ve elinde muhabbet kâsesi, kendinden geçmiş, zülfü perişan, akli karışık bir halde cilve ederek geliyor, yüzü parlıyor. Dudakları naz ve itâb, güzel gözleri arbede arıyor. Mest olmuş gözleri, mest olanlara nazar ediyor. Onun neşesi herkesi, sonsuza dek harâp ediyor. Her nerede yola koyulsa, nâz ve edâ ile acele yürür, cân askerleri arkasından telâşla koşar. Âşıkların meclisi onun yâdı ile ferâh, sevinçli ve şen olur. Özellikle, mıtırp, çeng ve rebâb ile

söylediği zaman. Ey *Hâlis!* Yaş dolu göz, gönül yanıklığı ve gece yarısı inlemek, muhabbet erbâbının âdetidir. (el-Kerkûkî, 1284: 42; Necâtî, 1985b: 40)

2.22.

Biz Sultanın mahremiyiz, hey hey Kaya kalk! Kalk! Biz Dîvân sâhibiyiz, hey hey Kaya kalk! Kalk! Tarîkat deryâsı içinde ve hakîkat incilerileri arasında, biz galtan incisiyiz, hey hey Kaya kalk! Kalk! Cismânî âlemde, rûhânî zümrede, biz sevgilinin mazhârıyız, hey hey Kaya kalk! Kalk! Hakîkat güneşi için, biz nûrların doğuş yeriyiz, biz parlayan şuâyız, hey hey Kaya kalk! Kalk! Kıdem denizinden akarız ne oyuz ne de o değiliz. Bu hadiseden dolayı hayrânız, hey hey Kaya kalk! Kalk! Çokluk meyhânesinde, vahdet şarâbı içtik. Biz mestâne zümresiyiz, hey hey Kaya kalk! Kalk! Biz, dünyâ âleminin *Hâlis*'iyiz, ilâhî aşk şarâbı ile mestiz, hem de Rahmân'ın sûretiyiz, hey hey Kaya kalk! Kalk! (el-Kerkûkî, 1284: 44; Necâtî, 1985b: 41)

(Kerkûk'teki Hâlisiyye dergâhı civarında çalışan Hak âşıkları, sert ve büyük bir kayaya (cebel) tesâdüf ettiler ancak bunu çalışma alanından kaldıramadılar. Abdurrahman Hâlis'e (k.s.) durumu arz ettiklerinde, Hâlis (k.s.), kudûmu eline aldı ve âhenkli bir şekilde bu şiiri îrad etti, o anda taş kendiliğinden parça parça oldu.)

2.23.

Hakîkat gözüne, Hak'tan gayrısı serap gibi görünür. Her kim ki ben ve bizlik kaydından kurtulursa azabdan kurtulur. Cân ve cânân arasındaki perde, parlayan rûh üzerini karartmış olan senin nakşın, nefsin ve sûretindir. Varlık çizgisinden pâk ol! Cânândan hisseyâb olursun. Oluş kayıtlarından mutlak ve aslı tek bir deryâ olan, kabarcık ve dalgaların sûreti ile nasıl kayıtlı olur? Kesrette kaldığın sürece vahdeti bulamazsın. Ve hesap kayıtlarından mutlak ol! Vahdet sırrının şarabından içerek, benliksiz ve mest olarak, nefsinden yok ol! Muhabbet selinden kesret çizgisini mahv ettim. Dün gece rindlerin meclisinde Pirimiz şu sözü söyledi. "*Hakkın sırrını gönlü harab olan zahidlerden gizli tutun.*" *Hâlis*'in cânı gece gündüz, vahdet denizinde nükte söylemektedir. Sudaki ay gibi, sabır ve dinlenme nedir bilmez. (el-Kerkûkî, 1284: 44; Necâtî, 1985b: 42)

2.24.

Gönlüm, vefâsız o şûh için elimden çıktı. Cân, onun gamze oklarından elimizden koşturdu. Muhabbet çarşısında can servetinden geçtik. Bu gedânın hallerine artık lütuf eyle! Kâse getir sâki! Kâmil mürşîdin mahbesindeyim. Ey mutrip! Sevgilinin cemâlinin yâdı ile nevâyı söyle! Zâhidlerden âşıkların sırlarını sormayın. Âşınâların hallerini âşinâdan sorun. Cemâlinin aynası cânın matlûbunu gösterir. Göster ki, gözüm onda Hüda'yı görsün. Yüzü güzele nasıl güç getirebilir? *Hâlis!* Güzellerin aşkı ile belâ çekmek gerekir, belâsız aşkı hiç kimse görmemiş ve işitmemiştir. (el-Kerkûkî, 1284: 45; Necâtî, 1985b: 43)

2.25.

Ey cihanın canı, nişandan o kadar çok münezzeh ki. Onu benzetip hayal ettiğin her şey o değildir. Kainattaki işaretler ile, nefis aynalarında, her lahza yeniden cevelan eder. Dünya gözü ile bakan halktan gizlidir. Sır gözüyle bakılırsa bütün her yerde âyândır. Cihan aynası onun cemâlinin nurların mazhârıdır. Öyle bakırım, çünkü onun dışında da içinde de değilsin. İmkân sahasında sensiz bir mekân olmadığı halde, şundan hayretteyim ki, senin yerin ve mekânın yoktur. Sen takyîdden de itlaktan da münezzehsin. Itlak kaydı olmadan, sen hem busun hem O. *Hâlis!* Evvel ve âhir dâiresinin bir olmasının sırrı sebebiyle, sen ne kadar acelecilik ve parçalanma içindesin! (el-Kerkûkî, 1284: 45; Necâtî, 1985b: 44)

2.26.

Yâsemîn dudaklının yüzünün aşkından, gümüşten beyaz nâzik boynunun işvesinden yeniden şeydâ oldum. Büyüleyici, genç, servi boylu, keklük yürüyüştü bir âfet ki âlemin gönlünü harâp edecek arbede arıyor. Gönül çeken kaftanı ile cenk arayan sıkı bir savaştı, öyle bir dilber, gümüş göğüslü, eğilmiş başında düğümünden top olmuş kâkül ile, ak berrak bedenli bir güzel ki aklı baştan götürür. Gönül ve cân servetinden nasîpli yol kesen yüze, nûrlu yanağa sâhip, gümüş kâküllü, ay yüzlü top çeneli, nâzenin, altın kemerli *Husrev* pâdişah.. Ona, "*Ey cihânın cânı dudağının pahası nedir?*" dedim. Dedi ki "*Cân vermekten başka pahası yoktur.*" Ya İlâhi! Onun mührü, Hz. Süleymân'ın mührü oldu. Onun korumasının güneşi her şeytânın âfetini yok eder. Ey *Hâlis!* Benim gibi biri, böyle bir aşk ile, böyle bir güzelin vuslâtına lâyük olmadı. (el-Kerkûkî, 1284: 53; Necâtî, 1985b: 53)

2.27.

Ey bu beldenin ceylânı! Gözlerinizin hicrinden, kalbim pürân oldu. Ey Âşıkları, hevâ ile, cehlen ayıplayan! Eğer hevâyı bilseydin, onu bırakırdın. Ey visâli ile ihsânda bulunan! İhsân eyle! Aşkın şiddetli ateşinden cismim eridi. Âşıklar için tâat menzîli, geceleyin inleme, seherde âh u nevâdır. Cânânın semtinde, onun yüce kadrine ve ihtiyaçsızlığına yüzlerce bînevâ giriftâr olsa ne gam! Ey *Hâlis*! Aşk derdinden olan hâtıralar, nasıl devâ kabul eder! (el-Kerkûkî, 1284: 56; Necâtî, 1985b: 54)

3. SONUÇ

Hâlis Dîvânı, büyük edîp mutasavvîf *Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis'in* (k.s.) mükemmel edebî uslûbunun nişânesidir. *Dîvân*daki gazeller, vahdet deryâsından mârifet incilerini deren manzûmelerdir. Edebî sanatlarla dolu bu Farsça manzûmelerin Türkçe bir tercümesinin ilim âlemine kazandırılmasını hedefleyerek yaptığımız bu çalışma, *Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis'in* (k.s.) tasavvufî düşüncelerini iştiyakla öğrenmek isteyen Hak yolunun yolcularının kalplerini, ilâhî aşk ateşinin kıvılcımları ile, Hakk'a doğru yöneltecek, gönül dünyâlarına, *vahdet* deryâsının engin sularında doyulmaz, usanılmaz derûnî safâlar ile hayat bahşedecektir.

Çok ince ve edebî sanatlar altında gizlenen tasavvufî mânâların, sırf tercüme ile söze dökülemeyeceği îzahtan vârestedir. Bu sebepten manzûmeleri tercüme ederken kelimelerin tasavvufî istilâhtaki anlamlarının kısa olarak verilmesi yolunu seçtik. *Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî* (k.s.) aşk ehlidir. Onun gazellerinde, aşkın cezbisi zâhirdir. Onun, hâli yokluk, maksadı ise cemâl-i ilâhidir. Hücresinin üst kısmında yazılı olan, fakat dîvânda bulunmayan, Farsça gazeli, bu mânâyı dile getirir:

“*Bizim vîrânemizi temâşaya gelersen, köşkümüzün yokluktan yapıldığını görürsün. Bütün âlem ‘Hu’ mânâsının kelimeleridir. Bizim pâdişahlara has mektebimizde ders budur. Hâlis, O’nun Cemâli’nin tecellisinin nûrundan yandı. Bizim bu dîvâne gönümüz, daima ‘ah’ çekip, ‘hu’ ile onu zikreder.*” (Necâtî, 1985b: 18)

Kâdiriyye yolunda, *Hâlisiyye* kolunun kurucusu olan bu kutsal gönüllü velî, *Gavsü'l-Âzâm Abdulkâdir Geylânî*'ye (k.s.) duyduğu sevgi ve bağlılığı *Dîvân*'daki şu manzumeleri ile ifâde etmiş, Abdülkâdir Geylânî'nin (k.s.), tasavvuftaki yüce mevkisine işâret buyurmuştur:

“*Ey Hâlis! Ne zaman ki Gavsü'l-Âzâm Abdulkâdir Geylânî'den* (k.s.) *feyz sana yâr oldu. Sana, âlemde her an “Sultânın dergâhının sâdik bekçisiyim” sözünü yaymak lâyıktır.* (el-Kerkûkî, 1284: 30; Necâtî, 1985b: 27)

“*Hâlis, Pîr Abdulkâdir Geylânî'nin* (k.s.) *yardımı sâyesinde, gönül aynasını aşk cilası ile cilâladı ki o gönül Mevlâ'nın tecellisinin ortaya çıktığı yer oldu.*” (el-Kerkûkî, 1284: 31; Necâtî, 1985b: 29)

Onun, Velâyet Yolunun Şâhî İmam Aliyyü'l-Murtezâ'ya (r.a) aşkını dile getiren gazeli, güzîde bir tasavvufî edebiyâtı örneğidir.

“*Ya Rabbî! Ne vakit Necef Sahrâsı'na yönelsem, Necef'in Seyyîdi olan İmam Ali'nin* (r.a.) *dergâhında murâdımı bulurum. Necef'in âlemi süsleyip aydınlatan güneşi doğmadan, varlık karanlıklarından kurtulmak zordur. Eğer bir kişi Necef deryâsının suyunun feyzinden bir damla içerse, Hızır gibi ebedî hayat bulur. O başa, cân fedâ olsun ki, aşk sevdâsı sebebiyle, Necef'i arzulamaktan ve onun zevkenden bir ân bile boş değildir. Necef'in yüce dergâhının toprağına baş koyan, matlûbundan nasıl mahrûm olur? Hâlis! Necef sahrâsının bulunduğu yerde, Hz. Ali'nin* (k.v.) *yakınlığı ile şeydâ ve hayrette olduğun o an, ne sevinçli andır.* (el-Kerkûkî, 1284: 28; Necâtî, 1985b: 20)

KAYNAKLAR

Âbidin Paşa. (1305). *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, Derseâdet: Mahmud Bey Matbâası.

Çakır, M. Saki. (2016). *Abdurrahman Halis Talebânî Kerkûkî ve Kitâbu'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Eseri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9/44, Samsun: Haziran.

Çelik, İ. (2008). *Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 38, Erzurum.

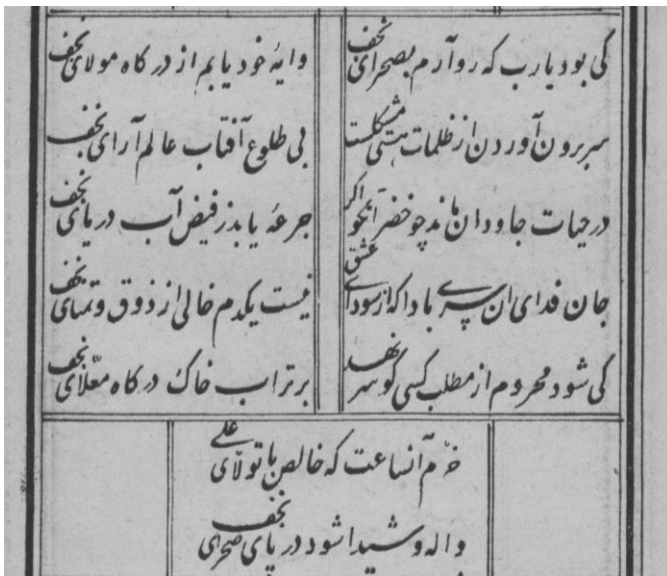
Çelik, İ., Necâtî, Ö. (2019). *Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin* (k.s.) *Türkçe Şiirleri ve Farsça Rubâileri*, İhyâ Uluslararası İslâm Araştırmaları Dergisi, 5/1, Bahar 2019, 82-133.

- Edirnevî, H. (1868). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, Abdülkerîm Efendi Matbâası, İstanbul.
- Geylanî, A. (1988). *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî*. Dâru'l-Me'ârif, Cîze Mısr.
- Haydârîzâde, İ. (1911). *Terâcim-i Ahvâl-i Sûfiyye. Tasavvuf Cerîdesi*, (13 Rebiulevvel 1329/14 Mart 1911), 4: 4-5.
- Hüdâyî, H. Ömer. *Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengi (k.s.) Vasiyyetnâmesi*, Elâzığ Kövenk'te Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde; Mustafa Hayri Öğüt Kütüphanesi Elyazmaları Arşivinde.
- Îzûlî, M.Emîn. (1909). *İcâzetnâme*. Muharrem Ayı. Elâzığ Kövenk Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde.
- el-Kâdirî, İ. *El-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fî Evrâdi'l- Kâdiriyye*. Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi bi-Mısr: ts.
- el-Kerkûkî, A. (1302). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.
- el-Kerkûkî, A. (1284). *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân*. İstanbul: Rıza Efendi Basımhânesi.
- Necâtî, Ö. (1985a). *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi*, Ankara.
- Necâtî, Ö. (1985b). *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Tercümesi*, Ankara.
- Necâtî, Ö. (2000a). *Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.)*, Ankara.
- Necâtî, Ö. (2000b). *Tasavvuf Edebiyatı*, Ankara.
- Necâtî, Ö. (2000c). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi Metni*, Ankara.
- Ruhâvî Y.Nâbî. (1392), *Dîvân-ı Nâbî*, Şeyh Yahyâ Efendi Matbâası, İstanbul.
- Sarı Abdullah. (1287-1288). *Mesnevî-i Şerîf Şerhi (Cevâhir-i bevâhir-i Mesnevî li-Sarı Abdullah Efendi, Matbaa-i Âmire, İstanbul*.
- et-Tâdifî, M. (2007) *Kalâidü'l-Cevâhir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût.
- Vassaf, Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr: Silsile-i Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye: Süleymâniye Kütüphanesi. Yazma Bağışlar 2305-2309*. İstanbul, ts.
- Vicdânî, S. (1338-1340). *Turûk-ı Tomâr-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

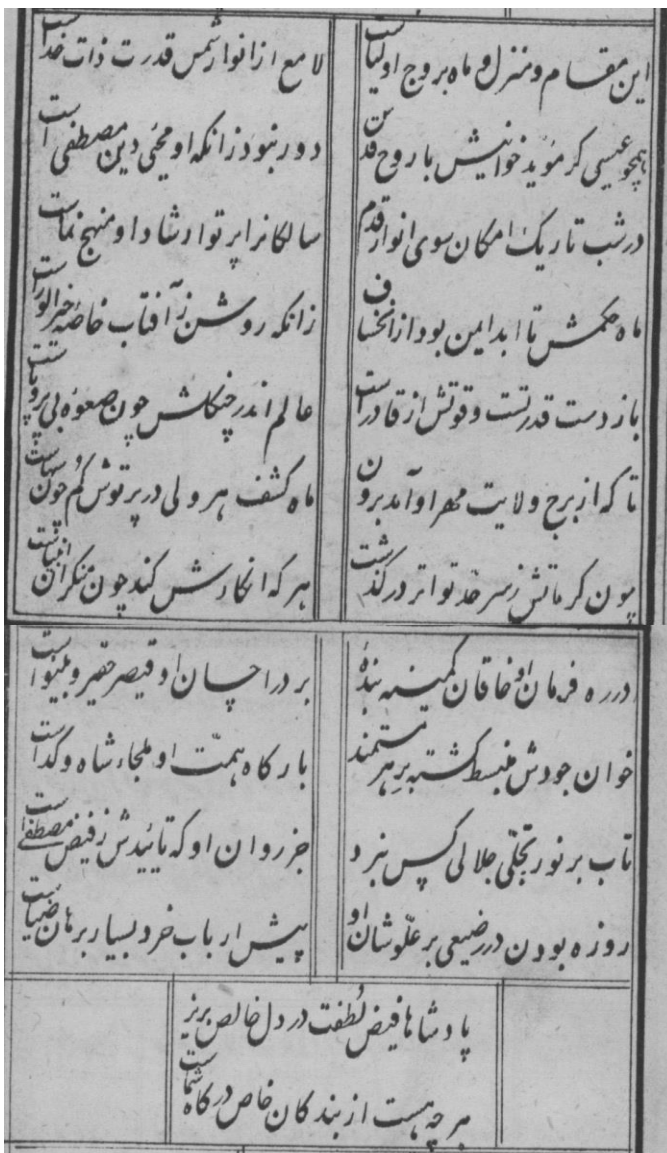
ŞEKİLLER

1-Divânın İlk Sayfası (el-Kerkükî, 1284: 26)

2. İmam Aliyyülmürtezâ'ya (r.a) Yazılan Gazel (el-Kerkükî, 1284: 28)

3. Gavsü'l-Âzâm Abdulkâdir Geylânî'ye (k.s.) Yazılan Gazel (el-Kerkükî, 1284: 32-33)